

»Ko hodim po trgovskih središčih, se mi včasih zdi, da sem padla z drugega planeta«

Slovenka leta je postala predsednica društva **Ekologi brez meja in okoljska aktivistka **Urša Zgojznik** iz Savinjske doline – Kljub nenehni hiperprodukciji sodobnega sveta še vedno verjame v zmernost**

Plastične vrečke, zataknjene na bregovih rek, skrita divja odlagališča, gora zavržene, a še uporabne hrane, predstavljajo le nekaj primerov, ki **Urši Zgojznik** ne pustijo mirno spati. Rojena Mozirjanka, ki zadnja leta živi na Polzeli, ni ena tistih, ki bi ob teh prizorih le skomignili z rameni in šli naprej, temveč je ena tistih, ki znajo javnost motivirati k razmisleku, kako lahko prav vsak pripomore k zmanjšanju kopičenja odpadkov. Slovenija se zato tudi po njeni zaslugi uvršča med najbolj čiste države po indeksu okoljske učinkovitosti.

Zaradi vsega tega so jo bralci revije Jana konec lanskega leta med desetimi nominirankami izbrali za Slovenko leta 2018. »Presenetila me je že nominacija, zato sem bila še toliko bolj presenečena ob razglasitvi. Vesela sem, da so opazili okoljske projekte društva **Ekologi brez meja** in ves naš trud. Vedno znova opažam, da so, ko gre v političnem ali gospodarskem svetu za družbeno-odgovorne teme, okoljske vedno nekje pri koncu. Razumem, da so težje razumljive in da so na nek način bolj jasne, seksi in simpatične tiste teme, ki imajo večjo socialno noto. Vsekakor je zato naziv Slovenka leta v naboru vseh teh krasnih žensk presenečenje,« pravi okoljska aktivistka in predsednica društva **Ekologi brez meja** **Urša Zgojznik**.

V nedavnem telefonskem pogovoru ste pozožili, da imate izjemno gnečo. Je to povezano z vašim novim nazivom ali ste tudi sicer dejavna oseba, ki nikoli ne počiva?

Sem zelo dejavna oseba, ki ji je zelo redko dolgčas, čeprav tudi tega zelo spoštujem. Zdi se mi, da se takrat rodijo nove ideje. Nisem zasedena le zaradi tega naziva, temveč tudi zaradi ostalih projektov. V nevladnih organizacijah je način dela takšen, da smo vsi po malem za vse. Poleg tega, da pripravljamo hkrati nove kampanje, raziskujemo in zbiramo podatke, nastopamo tudi v medijih, zato je včasih res težko uskladiti urnik.

Ste predsednica društva **Ekologi brez meja. Do zdaj največji in najodmevnejši projekt je zagotovo Očistimo Slovenijo, s katerim je društvo opozorilo nase. Kako ste se spomnili za to okoljsko akcijo?**

Okoljski aktivist Nara Petrovič jo je pred desetletjem spremljal v Estoniji, kjer so veliko akcijo čiščenja okolja izvedli leto pred tem. Jeseni leta 2009 smo v Sloveniji imeli prvi sestanek na to temo. Dogovarjanja in usklajevanja so nato sledila do aprila leta 2010, ko smo tudi pri nas izvedli prvo akcijo Očistimo Slovenijo v enem dnevu. Druga in obenem tudi najuspešnejša je bila nato leta 2012 in zadnja še lani jeseni. Že v preteklosti smo rekli, da teh akcij ne bomo ponavljali, ker čiščenje

in pobiranje odpadkov ne moreta biti pravo sporočilo. A ker je lani šlo za svetovno akcijo, ki so jo izvedli v 158 državah po svetu, smo si rekli, da je to res nekaj takšnega, pri čemer moramo biti zraven.

Kako uspešno smo s pomočjo tega projekta očistili Slovenijo? Je bilo to tokrat res zadnjič?

Leta 2010 in leta 2012 smo čistili zares velika divja odlagališča, tudi takšna, ki so nastajala več deset let, ker je bilo to v določenem obdobju pač normalno. Kar nekaj občin od takrat spremlja, kaj se dogaja z divjim odlaganjem na njihovem območju. Na tem področju so se razmere izredno izboljšale, kar je tudi eden od razlogov, da teh akcij nismo spodbujali tudi v naslednjih letih. Dovolj imamo pobiranja odpadkov, želimo narediti kaj več na področju preventive. Okoljska ozaveščenost se je v zadnjih desetih letih izredno dvignila. Ob popisu divjih odlagališč se je izkazalo, da jih je bistveno manj. Ostaja jih le še tretjina, na katerih so težava gradbeni odpadki in splošno odmetavanje.

Ko sem brskala po spletni strani društva **Ekologi brez meja, sem opazila številne projekte. Akcija očistimo Slovenijo je eden od njih. S čim se še ukvarjate?**

Bistvo vseh naših projektov predstavljata zmanjševanje števila odpadkov in njihovo uspešno ločevanje. Že leta 2012 smo se posvetili tematiki, ki je bila takrat še povsem tabu. To je zavržena hrana, o kateri takrat ni bilo še nobenih podatkov. Na tem področju sta za nami dva uspešna projekta, med drugim tudi Ne meč' mo hrane stran. Ugotovili smo, da v povprečju zavržemo kar tretjino hrane, kar je zelo veliko. Trenutno se najbolj posvečamo projektu Plastika naša vsakdanja, v sklopu katerega opazujemo, kaj se dogaja s plastiko. Raziskujemo, katere vrste embalaže imamo, kaj je pri njih težava, kaj se dogaja na odlagališčih. To, da plastiko ločujemo in je nato reciklirana le tretjina, je premalo.

Zanimivo je, da ste po srednji šoli izbrali študij matematike in pedagogike. Za okoljsko aktivistko morda to ni najbolj tipična izbira. Zakaj takšna odločitev?

Vsa leta sem bila močno razpeta med naravoslovjem in družboslovjem. Oboje me je po svoje zanimalo. Na obeh področjih sem bila tudi uspešna. Matematika me je vedno privlačila zaradi števil in jasnosti ter zaradi tega, ker k rešitvi vodijo točno določeni koraki, ki jih ne moreš preskočiti. Po drugi strani sem tudi humanistična duša in me zanimajo psihološki in antropološki pogledi na ustroj družbe. Danes se mi izbira študija zdi logična, čeprav se mi je včasih v preteklosti zdelo, da ne vem točno, kaj bi rada delala v življenju. Danes obe plati

pri pokolskem aktivizmu dobro združitjem. Zanimivo je, da nisem bila aktivistka kot otrok, razen to, da sem dobršen del otroštva preživela v naravi. Občutljivost do te tematike se mi zdi sicer za aktivno delovanje ključna.

Ste po študiju poučevali?

Sem poučevala in v resnici se mi zdi super. Še vedno poučujem v programih za odrasle. Vsega skupaj je to že dvanajst let. Res pa je, da se z današnjim izobraževalnim sistemom v celoti ne strinjam in sem do njega kar precej kritična.

Kdaj ste se začeli zavedati, da so vam blizu okoljske teme in da vam ni vseeno, kaj se dogaja z okoljem?

Pred več kot desetletjem sem začela pisati prve bloge. Na sprehodih so me vedno znova zbudili v oči divja odlagališča, odpadki v naravi, plastične vrečke ob rekah, čemur sem se začela vedno bolj posvečati. Ključni trenutek, ki me je najbolj posrkal v ekološke vode, je bila priprava na prvo akcijo očistimo Slovenijo. Verjamem, da imamo ljudje neko moč, ki se podeseteri, če se združimo.

Ali govoriiva vzporedno s tem o nastajanju društva **Ekologi brez meja**?

Leta 2009 in 2010 smo nekaj mesecev delovali kot civilna iniciativa ali pobuda. Sploh se nisimo ukvarjali s tem, kdo formalno smo. Zavedali smo se, da bi formalna struktura ponudila oporo našim prizadevanjem. Društvo **Ekologi brez meja** je bilo ustanovljeno malo prej,

a je bilo nedejavno. Njegova ustanoviteljica sta se takoj strinjala, da se na tej točki poti združijo.

Prihajate iz Savinjske doline. Najprej ste živeli v Zgornji Savinjski dolini, zdaj živite v Spodnji. Kaj je po vašem mnenju še posebej pereča ekološka tema v Savinjski regiji?

Naša dolina mi že ves čas predstavlja velik navdih. Prav obožujem reko Savinjo. Morda tudi zato, ker je to v tej regiji nek ključen vodotok, ki usmerja življenje na tem območju že stoletja. Z njo so zame povezane najbolj pereče teme. Premalo se zavedamo, kaj pomenijo nedelujoče čistilne naprave, pretirano škropljenje in gnojenje njiv, metanje odpadkov v pritoke. Vse to se danes odraža na Savinji, pri čemer veliko stavimo na turizem. Ljudi iz nekih tradicionalnih podeželskih okolij je veliko težje prepričati oziroma »premakniti« iz tradicionalnih vzorcev. V mislih imam, kakšno hrano pridelujemo, da škropljenje ni v redu, da so problematične tudi vrvice na hmeljiščih ... Verjamem, da se bodo v prihodnjih nekaj letih tudi na tem področju razmere izboljšale.

Če bi morali Slovenijo umestiti na svetovni zemljevid okoljskih težav, kje bi bilo njeno mesto?

Prepričana sem, da bi se znašla v skupini držav z najčistejšim okoljem. Naše prednosti so izjemne. A kar je veli-

ko slabše, je to, da se tega ne zavedamo. S

pitno vodo se nam sploh ni treba ukvarjati, ker jo imamo na pretek, je čista in nam priteče iz pip. Da to posameznik opazi, mora kdaj v tujino. Ko govorimo o zeleni Sloveniji, je to v prvi vrsti rezultat naravnih danosti, manj naših dejavnosti. Imamo še veliko prostora za izboljšave pri obnašanju in politiki. Na zadnjih volitvah sem nalašč opazovala programe različnih strank in list po občinah. V programih in še manj v pogovorih je bilo zelo malo okoljskih tem. A kljub vsemu imamo to srečo, da smo med okoljsko najbolj urejenimi državami. Zaradi tega bi bili lahko zelo ambiciozni in bi včasih lahko drugim svetovali, kako se da kakšno stvar premakniti, kako biti uspešen. Lahko bi bili svetel zgled in ne da velikokrat tičimo nekje v povprečju.

Omenili ste, da bi bili lahko Slovenci okoljsko še veliko bolj ozaveščeni. Katera skupina prebivalstva se vam zdi s tega vidika najbolj problematična?

Precej raziskav na to temo potrjuje, da je v resnici najbolj problematična »baby boom« oziroma povojna generacija. To so bili časi razvoja in rasti, ko je industrijska produkcija v vsakim letom le naraščala. Danes je vse te navade težje spremeniti. Ožje gledano so glede na raziskave najbolj problematični tudi moški srednjih let in manj ženske.

V današnji družbi se zdi, da ljudje živimo zato, da nakupujemo. Kako gledate na to?

Popolnoma se strinjam. Priča smo sistemu hiperprodukcije in nenehne rasti. Sploh se ne vprašamo, kje je meja. Vse to se odraža na naših življenjih in navadah. Včasih se mi zdi, ko hodim po kakšnem trgovskem središču, da sem padla z nekega drugega planeta. Tako enormno brezglavi smo pri nakupovanju. Zdi se mi, da se sploh ne zavedamo, kaj kupujemo in če sploh potrebujemo vse te stvari. Ko iščem razlog za to, se mi zdi, da hočemo z vsem tem nakupovanjem zadovoljiti nekaj globoko v sebi. Ali je to želja po ugajanju drugim ali želja, da ne bi izstopali in moramo zato slediti trendom.

Vas morda tudi kdaj zanese?

Seveda, sem le človek. Mogoče me še največkrat zanese, ko grem v drugo državo, ker seveda nisem imuna na te stvari in seveda me tudi zanima, kaj imajo drugje na voljo, ampak nisem niti približno tipična nakupovalka. V trgovskih središčih postanem zaspana v trenutku, tako da zbežim vem, takoj ko lahko.

Kako izgleda vaše gospodinjstvo? Se trudite uporabljati naravne materiale?

Moje gospodinjstvo je tipičen primer minimalizma. Verjamem, da ne potrebujemo ogromno stvari. Zame je to le balast. Vesela sem, ko imam prazen hladilnik, saj mi ni všeč, ko imam v njem ogromno hrane, ker več kot jesti ne morem. Na koncu tako ali tako veliko te hrane roma stran. Kar se tiče čiščenja, je zanimivo, da se da večino stvari očistiti tudi po naravni poti z alkoholnim kisom ali s sodo bikarbono.

Ne potrebujemo polnih omar čistil. Tudi pri oblekah sem precej varčna. Veliko kupujem iz druge roke. Neverjetno je, kaj vse se najde. Nisem zelo dober primer čistega »zero waste« gospodinjstva, ker verjamem v zmernost.

Ali je v Sloveniji sploh mogoče imeti »zero waste« gospodinjstvo oziroma dom brez odpadkov?

So dekleta, so družine, ki se trudijo, da jim na koncu ostane le majhen kozarec odpadkov, a je res, da se je za to treba kar precej potruditi. Ne zdi se mi smiselno, da bi se zaradi tega vozila z enega konca na drugega. To je še posebej težko, ko greš iz Ljubljane, zato iščem en kompromis med vsem tem. Tudi v Celju in okolici so trgovine, v katerih se da kaj kupiti iz druge roke ali z manj embalaže, s čimer zagotovo zmanjšamo število odpadkov. Pri društvu smo pripravili takšen zemljevid na strani www.manjjevec.si.

V trgovinah je še ogromno hrane in drugih artiklov v plastičnih vrečkah, a z novim letom so se tudi na tem področju začele stvari premikati na bolje. Kako je s tem? Je to res ali je zgolj nek vtis, da gre na bolje?

Lahko bi rekli, da je morda res nekakšen lepotni popravek sistema. Če bomo seveda reševali težave s plastičnimi vrečkami in ob strani pustili vso preostalo plastično embalažo, ne bomo naredili dovolj. Trgovci so se začeli izogibati plastičnim vrečkam, a po drugi strani vedno več sadja in zelenjave pakirajo. S tem zagotovo ne rešujemo sistema, čeprav je zagotovo tudi ta ukrep velik napredek, ki ga ne bi bilo brez politične volje. V društvu **Ekologi brez meja** smo že pred približno desetletjem delali prve projekte za zmanjšanje števila plastičnih vrečk. Mogoče je to dober primer, koliko časa mora preteči, da se zgodijo neki resni premiki. Direktiva o zmanjšanju porabe plastičnih izdelkov za enkratno uporabo, ki so jo lani sprejeli na ravni Evropske unije, je izredno ambiciozna in obenem dober smerokaz.

Ko dopustujemo na Hrvaškem, smo vedno znova navdušeni nad zbiranjem plastenk. Zakaj se to ne pojavi tudi v Sloveniji?

Hrvaški sistem je dober, a le do določene mere, saj nimajo preostalega sistema ravnanja z odpadno embalažo tako dobrega kot pri nas. Pred leti mi je direktor enega od hrvaških komunalnih podjetij rekel, da ljudje razumejo ločeno zbiranje plastenk in da za to dobijo toliko in toliko lip, vendar ne razumejo, da morajo enako ravnati z ostalo odpadno embalažo. V Sloveniji bi bil takšen sistem odličen, ker imamo že osnovni sistem zbiranja odpadkov precej dobro urejen. S tem ukrepom bi lahko dosegali »nore« številke ločenega zbiranja odpadkov.

Kako je s slanicami in plastičnim priborom za piknike?

Z veseljem vsakega vprašam, ali uživa na pikniku v vsej tej plastiki. Ali uživa, ko je dober obrok s plastičnimi krožniki in s priborom, ki

se kar drobi? Takoj glasujem za prepoved slamic, ker jih v večini primerov ne potrebujemo.

Otroštvo ste preživeli v Zgornji Savinjski dolini. Kako se spominjate teh let? So vas že takrat starši vzgajali v trajnostnem duhu?

To so bila 80. leta prejšnjega stoletja, ko je bila otroška brezskrbnost na visoki ravni. Danes otroci zagotovo ne morejo živeti na takšen način, kot smo mi. Prišli smo iz šole, naredili domačo nalogo in odhiteli na vse konce. Gibali smo se po celem kraju, česa vsega nismo pregledali in proučili. Zdi se mi, da je to lahko pomemben element, da je človek bolj družbeno odgovoren in dejaven. Po drugi strani sem bila precej vpeta tudi v kmečko okolje. Stari starši po obeh straneh so imeli kmetijo in to mi je, čeprav mi je bilo včasih zoprno, veliko dalo. Na ta način sem na poplavo, sušo in ostale naravne procese začela gledati drugače. V šoli smo se veliko pogovarjali o kislem dežju. Takrat je bila Šaleška dolina zelo problematična.

Danes ne živite več v Zgornji Savinjski dolini, temveč v Spodnji. Kaj vas je zaneslo na Polzelo?

To so naključja. V življenju nekje iščeš svoje mesto in če nisi preveč obremenjen ter razumeš, da meja v bistvu ni, se ti ni težko preseliti. Pristala sem na Polzeli.

Tudi v prostem času se ukvarjate s številnimi dejavnostmi. Katere so tiste, ki vas še posebej osrečujejo? Ali je za vas že služba konjiček?

Zelo rada imam mir in branje. S tem povezujem raziskovanje novih svetov. Sprošča me tudi šport. Rada sem v naravi, kjer najraje planinarim in se sprehajam. Mogoče včasih delujem malo hiperaktivno. Enostavno se mi zdi, da življenje ponuja toliko priložnosti in lepih stvari, po katerih hrepenim. Rada bi vse videla in vse spoznala. V preteklosti sem precej potovala - od Amerike do Azije - danes tako velike potrebe po tem nimam. Eden od razlogov se mi zdi tudi to, da so potovanja postala odraz potrošništva zahodnega sveta. Vsi bi potovali, vse je dosegljivo vsem, pri čemer bi se potem naslajali nad usodami tretjega sveta. Poleg tega z letalskimi prevozi onesnažujemo ozračje. Tudi v lokalnem okolju je ogromno zanimivih neodkritih kotičkov. Širino sveta sem zato začela prenašati na svoje hlišnje kraje.

Nedavno smo zakorakali v novo leto. Kakšne načrte imate za leto 2019?

Sama sem v leto stopila z novimi načrti, na kratko povedano s še dejavnejšo vlogo na področju varstva okolja. Imamo veliko načrtov tudi znotraj društva **Ekologi brez meja**. Nadaljevali bomo projekt **Plastika naša vsakdanja** in različne »zero waste« programe. Sicer pa je včasih tudi zelo blagodejno biti brez načrtov, da se človek prepusti dnevu in poti ter vidi, kam ga ta odpelje.

ŠPELA OŽIR
Foto: SI ERPA

»S pitno vodo se nam sploh ni treba ukvarjati, ker jo imamo na pretek, je čista in nam priteče iz pip. Da to posameznik opazi, mora kdaj v tujino.«

»V preteklosti sem precej potovala – od Amerike do Azije – danes tako velike potrebe po tem nimam. Eden od razlogov se mi zdi tudi to, da so potovanja postala odraz potrošništva zahodnega sveta.«

»Naša dolina mi že ves čas predstavlja velik navdih. Prav obožujem reko Savinjo. Morda tudi zato, ker je v tej regiji nek ključen vodotok, ki usmerja življenje na tem območju že stoletja.«

»Vesela sem, ko imam prazen hladilnik, saj mi ni všeč, ko imam v njem ogromno hrane, ker več kot jesti ne morem.«

»Vedno znova opažam, da so, ko gre v političnem ali gospodarskem svetu za družbeno-odgovorne teme, okoljske vedno nekje pri koncu. Razumem, da so težje razumljive in da so na nek način bolj jasne, seksi in simpatične tiste teme, ki imajo večjo socialno noto.«

»Z veseljem vsakega vprašam, ali uživa, ko na pikniku je dober obrok s plastičnih krožnikov in s priborom, ki se kar drobi? Takoj glasujem za prepoved slamic, ker jih v večini primerov ne potrebujemo.«

